

Bilaga 6

Ordförklaringar

Detta är en kommenterad förteckning över delar av den terminologi som ofta förekommer i texterna. Många termer kommer från engelskan och saknar ännu vedertagna svenska översättningar. Andra termer har svenska motsvarigheter som av olika anledningar inte alltid används. I vissa fall kommenteras valet av specifika termer.

ABA. Se TBA.

Antecedent eller stimulus: det som direkt föregår och/eller utlöser t ex ett problembeteende eller annat beteende. Antecedentbaserad strategi innebär att antecedenten manipuleras till skillnad från konsekvensen, alltså det som följer på ett bestämt beteende.

Aversiva procedurer/aversiver: obehagliga procedurer/sådant som väcker obehag.

Beteendeanalys: Systematiskt studium av en persons reaktionsmönster och av de stimuli som framkallar olika reaktioner samt av de samband som råder mellan situation, beteenden och konsekvenser i en individs omvärld. Kallas ibland för funktionell (beteende)analys. Beteendeanalys är grunden i TBA.

Bristfälligt underlag. Se under Säkra slutsatser.

Discrete trial: definieras som en kedja av handlingar eller en *kontingens* som innefattar *stimulus* (eller *antecedent*), ett *beteende* (eller *respons*) och en *konsekvens* som kan öka (förstärkare) eller minska (försvagare/bestraffare) sannolikheten att samma stimulus får samma respons nästa gång individen presenteras för det. Discrete trial sker i en en-till-en-baserad träningssituation, med kort och tydlig instruktion, noggrann planering för prompt-system och med omedelbar förstärkning vid rätt respons.

Inlärningsstrategier. De flesta mångsidiga program innehåller olika procedurer. Dessa har vi valt att benämna *inlärningsstrategier*. Exempel på inlärningsstrategier är discrete trial och tydliggörande pedagogik.

Instruktionsbaserade inlärningsstrategier: Strategier som går ut på att direkt lära ut lämpliga beteenden som t ex funktionell kommunikationsträning, instruktioner i ADL-färdigheter eller där bildscheman användes.

KBT. Se TBA.

Konsekvensbaserad: som bygger på att man genom att manipulera konsekvensen till skillnad från det utlösande stimuli i en beteendesevens påverkar sannolikheten att ett målbeteende uppträder oftare eller mera sällan.

Kontingenser: den sannolikhet som föreligger att en individ ska reagera på visst sätt vid stimulus. Hur frekvent reaktionen blir är beroende (kontingent) av hur ofta eller hur intensivt den blivit förstärkt.

Medierande faktorer: faktorer som förmedlar mellan yttre påverkan och handling, mellan stimulus och respons.

Mångsidigt program. Vi har valt att använda termen *mångsidigt program* eller bara *program* när vi talar om alla de planerade och/eller tillrättalagda inlärningsaktiviteter och liknande som erbjuds inom ramen för *barnets individuella plan*. Exempel på befintliga program är t ex Lovaas program och TEACCH-programmet. I sådana program används ofta flera olika typer av strategier och tillvägagångssätt för att lära ut olika färdigheter och påverka barnets beteende. Därav ordet mångsidiga (comprehensive). Vi har valt att inte använda termen 'metod' i detta sammanhang då detta ofta används för att beteckna en mer begränsad procedur eller strategi.

Vi har valt att inte tala om 'behandling' i det här fallet trots att den engelska termen ofta är 'treatment'. I andra sammanhang kan de engelska termerna vara 'intervention' eller 'program' med eller utan förled, t ex behavioral, educational och liknande. Ibland talar man om education (t ex *Educating children with autism* där det definieras som att gynna tillägnet av olika typer av kunskaper och färdigheter som syftar till att utveckla barnet till en så självständig och personligt ansvarstagande individ som möjligt). 'Education' i det här fallet skulle snarast kunna översättas med 'uppfostran' eller 'fostran' och leder tankarna åt ett helt annat håll än behandling trots att man samtidigt påpekar att 'education' för närvarande är den primära formen av behandling för förskolebarn med autism. I svenska förhållanden är dessutom behandling problematiskt av andra skäl. Behandling kan leda tankarna till sjukvård och liknande. Ett mångsidigt program inom ramen för ett barns individuella plan handlar i det här sammanhanget oftast om pedagogiskt träningsprogram med olika intensitet som kan innehålla många olika moment och inlärningsstrategier, som äger rum i förskolan och hemma och utförs av förskolepersonal och föräldrar.

RCT eller Randomised Controlled Trial, på svenska randomiserat och kontrollerat försök. Ett sådant försök utmärks av att deltagarna fördelas till experiment- respektive kontrollgrupp slumpmässigt. Syftet är att kontrollera för olika förvrängande faktorer utanför försöket som skulle kunna tänkas påverka resultatet. RCT anses allmänt vara det effektivaste sättet att minimera sådana faktorerers inverkan i och med att de på detta sätt fördelas slumpmässigt.

Stimulusbaserad. Se Antecedent

Säkra slutsatser. När vi talar om *säkra slutsatser* och *bristfälligt underlag* menar vi med säkra slutsatser att dessa är grundade på ett underlag som uppfyller kraven för de högsta graderna av evidens. Bristfälligt underlag är sådana underlag som inte uppfyller kraven på de högsta evidensgraderna.

Tillämpad beteendeanalys, TBA. I den engelskspråkiga världen benämns en uppsättning principer och tillvägagångssätt ABA eller Applied Behavior Analysis. I Sverige saknar termen en självklar och vedertagen motsvarighet. Vi har valt att kalla detta för TBA,

Tillämpad beteendeanalys (t ex Wadström, 2004). TBA är kärnan i den Kognitiva beteendeterapin, KBT, som kan ses som en särskild tillämpning av TBA. I Sverige har av olika skäl termen KBT kommit att få beteckna det som i de engelskspråkiga länderna kallas ABA. Eftersom det är den allmännare och bredare tillämpningen, eller principerna i TBA, som används i så gott som alla de dokumenterade befintliga mångsidiga programmen för förskolebarn med autism har vi valt att använda den allmännare och, som vi tycker, lämpligare termen TBA trots att KBT i många sammanhang varit den mest använda termen här i landet.

Många av de specifika inlärningsstrategierna är svåröversatta till svenska. Det gäller t ex naturalistic learning/teaching och incidental teaching. Dessa definieras helt kort i avsnittet Gemensamma faktorer relaterade till effektivitet.